

LUTHERSK KIRKETIDENDE

INNHOLD

Kampen om barnet / "En gjenganger fra en svunnen tid" - skal vi beholde Bots- og bededag? / Kyrie eleison, kirkens bønnerop / Mer om den tolvte biskop/ «Se, Guds lam, som tar bort verdens synd» / Fra bispedømmerådene og Kirkedepartementet

SØNDAGSTEKSTEN

- 3. søndag etter Kristi åpenbaringsdag - Jostein Garcia de Presno
- 4. søndag etter Kristi openbering - Hildegunn Gjesdal Tennebø
- 5. søndag etter Kristi åpenbaringsdag - Heidi Westborg Steel

Kanskje var Herodes si uro like irrasjonell som den som pregar vår tid?

Kampen om barnet

For nokre år sidan var det ei stridskjempe og ein opprørar i den norske samfunnsdebatten som til ei avis skulle snakke om trua si og insisterte på at det måtte handle om barnetrua:

“Barnetroen lever i meg til stadighet. I mine beste øyeblikk er jeg fire år.” Omtrent på same tida var det ein avdanka, men svært oppegående polititar og tidlegare statsråd som i si

julehelsing til medarbeidarane slo til lyd for at vi kanskje skulle vurdere ei nedre aldersgrense for dei fremste leiarane våre. Han foreslo at aldersgrensa burde vere 55 år, ja, kanskje bør dei ikkje vere under 60 - og utan ei øvre grense! Han grunnga forslaget sitt ved å vise til at noko hender med leiarar som kjem over i bestefaralderen (eller for den del bestemoraldren), og at synet på kva som er viktige saker å kjempa for, ofte blir prega av den nye nærkontakta med barnet. Realpolitiske målsettingar og konkurranseevne må vike plasser for mjuke verdiar og engasjement for miljøvern og oppvekstvilkår.

I eit samfunn som dyrkar det ungdommelege vågemotet og ser middelalderen som toppunktet i livssyklusen, vert alderdom fort jamgodt med eit omsorgsproblem. Eit anna utslag kan vere at barnet vert eit objekt for disiplinering- og kontrollstrategiar, fordi vaksensamfunnet er oppteke av å forme det raskast muleg så det kan bidra til økonomisk og politisk vekst. Konkurransen med andre land om å ha dei flinkaste elevane og etter kvart mest effektive arbeidstakarane fortrengr respekten for borna og deira rett til sin eigen barndom. På bloggen sin (<http://www.pobrunstad.no>) skriv Paul Otto Brunstad om vår tids omsorgstyranni som eit trugsmål mot barndommen. Faren er at all vår innsats med forskning, kartlegging og evaluering kan røve frå oss mysteriet, mangfaldet og det framandarta ved borna og dei unge.

Kampen om barnet har pågått i tusenvis av år. Juleevangeliet handlar om eit klimaks i så måte. Herodes allierte seg med dåtidens vitskap for å kartlegge eit muleg åtak på sin eigen suverenitet. Kva var han egentleg redd for? Kanskje var uroa hans like irrasjonell som den som pregar vår tid? Vi vil gjerne vere indrestyrte og gjere våre val etter nøye veving av argumenta både for og mot, fordelar så vel som ulemper. Men når det røyner på i livet, er det ikkje sjøvsagt at vi blir meir rasjonelle og brukar meir krefter og omtanke på dei store avgjerdene enn dei kvardagslege små, og slett ikkje at vi tek sjølvstendige og moralsk ansvarlege val. Difor er det grunn til å stille spørsmål ved den praksisen som gjer at ei kvinne vert ståande så åleine om å avgjere lagnaden for

livet ho ber på. I ein kronikk i Morgenbladet ("Alt ansvar alene", 3.-9. desember 2010) peikar førsteamanuensane Sølvi Marie Risøy og Thorvald Sirnes på det paradoksale i at "mens medisinen på mange måter suger kvinnene inn i fosterdiagnostikken, blir de fullstendig overlatt til seg selv når den store avgjørelsen om abort eller ikke skal tas." Ultralyd ved 18. veke har status som obligatorisk sjølv om det er frivillig, og fosterdiagnostikken vert framstilt og forstått som omsorg heilt til ein finn avvik. Kronikken peikar på at kvinna suverenitet over abortvalet er svært sårbar, og det same gjeld den derav utleide politiske legitimiteten. Kvinna møter i utgangspunktet ein sterk medisinsk autoritet, men når avviket er oppdaga, og

fosterdiagnostikken vert framstilt og forstått som omsorg heilt til ein finn avvik

for avgjerda om abort er teken, skjer det ei normativ tilbaketrekking frå medisins side, som implisitt seier at det som kjem, kan

vere svært moralsk alvorleg. Her inntre ein unntakstilstand som finn sitt motstykke i indre psykologisk kaos og krise hos kvinna. Og når så valet om abort er teke og den medisinske aborten gjennomført, vert ho tilrådd å halde det døde fosteret for å ta avskjed med det, og det vert lagt til rette for gravlegging på minnelund. Artikkelforfattarane peikar på at alt dette byggjer på utøving av ein bestemt fagleg dominans. Gjennom desse rutinene og rituala vert kvinna forvandla til ei mor som sørgjer over tapet av barnet sitt.

Den tvetydige og påstått verdinøytrale vegleinga som den gravide kvinna vert utsett for, vitnar om at det ikkje er lova som regulerer fosterdiagnostikk og selektiv abort, men dei faktiske rutinene i helsevesenet. Ambivalensen ligg på eit djupare plan enn lovgjevinga og dreiar seg om grunnleggjande verdiar, ja, om menneskeverdet til barnet. Det enkelte liv har rett til å vere eit mål i seg sjølv og ikkje berre eit middel som skal sikre foreldra lykke, eller framtidig næringsverksemd og nasjonal produktivitet for den del. Når den einskilde kvinna vert overlatt til seg sjølv og må famle seg fram i eit ullent moralsk tusmørke, vitnar dette om at kulturen vår har kasta vrak på ufråvikelege absoluttar. Når vi graderer menneskeverdet etter funksjonsevne, gir vi oss sjølv eit mandat som aldri var tiltenkt oss menneske, nemleg å

rå over liv og død. Slik tiltek vi oss den same rolla som Herodes, og kanskje er det muleg å samanlikne hans frykt for tap av suverenitet med vår eiga?

Ved å bli eit lite barn vart Gud sjølv ei grense for livet. "Han kom og ble grense. Slik elsket han oss," heiter det i Wera Sæther sitt dikt Livsvisdom. Det er når vi respekterer dei grenser Gud har sett for livet, vi finn meininga med det. Det er då vi også kan finne velsigninga på dei mørke og uventa stadene. Det høver i utgangspunktet svært dårleg med den moderne livskjensla når foreldre til born med Downs syndrom kan fortelje om kor mykje rikdom og velsigning som har følgt dette barnet. Med ståstad i den glade budskapen om at Gud vart ein av oss, må vi kjempe mot den moderne oppfatninga av at verdien på livet vert avgjort av talet på kromo-

somane, våge å tale klart om og å setje grenser for kva liding kan fungere som legitimering av.

Jesus sa at det er "frå munnen på småborn og spedborn" lovsongen skal stige (Matt 21,15), og det er mykje som står på spel om vi ikkje let spedbarnet og småbarnet få vere eit mål i seg sjølv og respekterer at alle menneske har ein

uavkorta rett til liv - frå start til slutt.

Juleevangeliet handlar i dobbel forstand om barnetru. Om tru

på barnet. Om å tru som barnet. Ja, å gi rom for barnet. Om vi lever i denne barnetrua, er alle barn like verdifulle - skapte som dei er i Guds eige bilete.

Når vi graderer menneskeverdet etter funksjonsevne, gir vi oss sjølve eit mandat som aldri var tiltenkt oss menneske

JAN OTTO MYRSETH
jom@bkf.no

Redaksjonen ønsker alle våre lesere, bidragsyttere annonsører og andre kontakter en velsignet Kristi Fødselsfest og alt godt for det nye året.

"En gjenganger fra en svunnen tid" – skal vi beholde Bots- og bededag?

AV OLAV TVEITO, SENIORPREST/RÅDGIVER

Vår liturgireform er inne i en avslutningsfase. Utkastet til ny tekstbok har høstet anerkjennelse, men naturlig nok har det oppstått diskusjon og uenighet på somme punkter. Bots- og bededag er en av de særpregede dager i vårt kirkeår. Har den fortsatt en funksjon? Lars Flatø som har skrevet en avhandling om Gustav Jensens arbeid med å revidere kirkens gudstjenesteordning, omtaler dagen som "en gjenganger fra en svunnen tid".¹ Skal dagen beholdes? I utkastet foreslås at man benytter 20. s. i treenighetstiden til å ta vare på det anliggendet som dagen målbærer. Dagen gis nye teksttrekker, og en tenker seg at den vil kunne utformes på litt ulik måte, i tråd med reformens "kjerneverdier", der lokal tilpassing og "stedegjengjøring" hører med til de aspekter som vektlegges. Det sies rett ut: "Det bør vere den lokale konteksta som bestemmer i kor stor grad gudstenesta skal ha preg av anger og bot."²

I høringsrunden kom ulike holdninger til uttrykk. Det praktisk-teologiske seminar hevder at dagen er passé; den har mistet sin appell i dagens kirkeliv. Andre ønsker å videreføre den. MF gir i sin kommentar uttrykk for at ordningen bør fortsette. Presteforeningen gjør i sitt svar oppmerksom på at dagen har en omskiftelig historie bak seg; en anbefaler derfor ikke ytterligere endringer. Biskopene ga på sitt møte i juni d.å. uttrykk for at en ønsket å holde fast på den tradisjonelle plasseringen.

Kirkemøtet i Tønsberg vedtok imidlertid å følge Kirkerådets forslag. Er endringsforslaget godt begrunnet? Med dette hitsettes noen refleksjoner omkring temaet.

Bots- og bededag i et historisk og økumenisk perspektiv

Hva er dagens historiske bakgrunn? Hvordan benyttes den i andre kirkesamfunn? Et tilbake- og sideblikk har interesse og gir materiale til overveielser. En form for Bots- og bededag markeres i dag ved siden av vårt eget land i Danmark, Tyskland og Sveits.³ I alle disse land har dagen en historie som kan føres tilbake til reformasjonshundreåret. Selve prinsippet med offentlige botsdager er imidlertid langt eldre. I kirkelig fromhetsliv har bot og faste alltid hatt en plass. Forbilder finner vi allerede i Det gamle testamente.⁴ Spesielle perioder i kirkeåret ble viet til bot og selvpøvelse, enkelt-dager i særskilt grad, som Askeonsdag, Langfredag, imbre- og gangdager osv.⁵ Ved siden av denne kirkelig organiserte praksis oppsto noen ganger et behov for i særlig grad å kalle til bot og omvendelse, i forbindelse med ytre hendelser. Etter at rikskirken ble etablert, hører vi om dette; allerede keiser Theodosius (347-395) skal ha tatt et slikt initiativ. Innen romersk religion var det vanlig at man tillyste *feriae piaculares*, botsdager, når farer truet.⁶ I blant ser en at kirken med sin anordning av høytider bevisst erstattet førkristne kulttradisjoner. Før-

kristne tradisjoner kan ha virket inn også på dette området. Siden opptrer botsdager med jevne mellomrom i regi av både verdslige og kirkelige myndigheter. Et par eksempler kan nevnes: Pave Gregor den store foreskrev botsgudstjenester i forbindelse med den store pesten som raste i siste halvpart av 500-tallet; i omfang liknet den Svartedauden. Da skandinaviske vikinger herjet i England tidlig på 1000-tallet, sørget kong Æthelred II. for liknende åtgjerder. Bestemmelsen er nedfelt i en av kirkelovene som erkebiskop Wulfstan av York skrev på kongens oppdrag.⁷

Disse "punktuelle" botsgudstjenestene, forårsaket av bestemte hendelser, fikk av og til en mer institusjonell karakter, inngikk som del av den gudstjenestelige rytmen og ble gjentatt til faste tider eller innen et bestemt tidsrom. Ofte ble slike gudstjenester lagt til onsdager og fredager, de tradisjonelle botsdagene; disse dagene nevnes allerede i *Didache*.⁸ I seinmiddelalderen var dette en utbredt praksis. De lutherske reformatorene ønsket ikke å føre videre tradisjonen, i tråd med den karakteristiske kritikken av utvendig botsfromhet. Nokså fort satte ytre begivenheter selv dagsorden, og skikken ble raskt tatt i bruk også av evangeliske og reformerte kirkeledere. Allerede i denne tidlige fasen finner vi derfor røttene til botsdager som fromhetsuttrykk i protestantisk kontekst. La oss kort skissere utviklingen fra denne tiden til i dag, innen de nevnte land som fortsatt holder fast på skikken.

I den danske kirken hører vi om botsgudstjenester få år etter at reformasjonen ble innført, trass i at en ønsket å gå vekk fra en slik praksis, noe som ble poengtert i en uttalelse i 1546. På 1550-tallet ble Sjælland rammet av en pestepidemi. I den forbindelse tillyste biskop Peder Palladius bot. Biskopen utga for øvrig et eget skrift "mod Pestilente", der pesten omtales som Guds straff for folkets synder. Hans visitasbok har et eget avsnitt om bededager. Her formanes det framfor alt til å be om fred.⁹ Bededager ble praktisert på noe forskjellig vis i den dansk-norske kirken på denne tiden. I forbindelse med Christian IVs deltagelse i 30-årskrigen ble det i 1626 innført en ukentlig bededag i danske byer og en månedlig i landdistriktene, bestemmelsene om dette var svært detaljerte.¹⁰

I 1686 fikk vi en viktig reform. Christian V bestemte, på forslag fra Hans Bagger, biskop over Sjælland fra 1675-1693, at "Store Bededag" skulle markeres den fjerde fredagen etter påske: *I begge Riger og tilhørige Lande skal aarlig paa fjerde Fredag etter Paaske holdes en extraordinair Bededag*. Dagen skulle kunngjøres søndagen i forveien, og prestene skulle "formane deres Tilhørere, at de med en christelig Forberedelse forrette dette hellige Værk i Ædruelighed, Skikkelighed og med gudelig Andakt, og saaledes omvende sig til Gud af ganske Sjel og Hjerte, at det stedse maa sees og fornemmes i al deres Liv og Levnet." (Forordning av 27. mars 1686).¹¹ Bededagen skulle høytidelig innledes med at det ble ringt med kirkeklokken i alle kirker kvelden før, kl. 18. Bagger var forøvrig en fremragende teolog og kirkeadministrator og sto bak *Kirke-Ritualet* av 1685 og alterboken av 1688.

Uttrykket "extraordinair" forteller at fenomenet bededag slett ikke var uvanlig på denne tiden. I Roskilde, der Bagger var biskop, hadde man på denne tiden tre årlige dager av dette slaget. Reformen innebar at den midterste av disse dagene ble løftet fram og gjort til en felleskirkelig markering i både Danmark og Norge. Litt etter litt forsvant øvrige bededager. Når det gjelder tidspunktet, er det pekt på at pragmatiske forhold kan ha virket inn, men det er også vist til at en kan ha knyttet an til den gamle kirkelige skikken med gangdager om våren; en gikk i prosesjon på markene og ba for årets grøde. Skikken ble holdt i hevd lenge etter reformasjonen. Tidlig på 1900-tallet ble bededagen i Danmark markert også som en "sædegudstjeneste", kanskje en sein gjenklang av tradisjonen.

Følger vi bededagens historie videre, ser en at i Danmark har den hatt en nokså selvsagt plass fram til nyere tid. Det er foreslått at den store bybrannen i København i 1728 kan ha medvirket til at dagen ble lagt ytterligere vekt på.¹² Dette er neppe korrekt. Bybrannen utløste takkennemlighet for at over to tredjeparter av byen ble reddet, noe som ble sett på som et Guds under. Kongen bestemte at den 23. oktober skulle det hvert år holdes takkegudstjeneste til minne om dette. Bededag overlevde uanstrengt gudstjenestereformen i 1770, den som noe ufortjent knyttet til Struensens navn. Da ble 22 ekstraordinære helligdager redusert til 11. Grunnen

var visstnok at dagen hadde en så innarbeidet plass i det københavnske borgerskap at kongen ikke ønsket å røre ved den.

Det er først i nyere tid at bededagens plass er blitt diskutert i Danmark. På Island vedtok derimot Alltinget å fjerne "Kóngrsbænadagur" omkring 1890 - kanskje et uttrykk for en selvstendighetstanke overfor Danmark? I 1952 ble en *almenna bænadegi* innført som en slags erstatning. Færøylene har beholdt dagen hele tiden, *Dyri bíðidagur*. Ved siste alterboksrevisjon i Danmark drøftet biskopene om man skulle ta bort dagen; forslaget ble avvist. Fra politisk hold har man av og til argumentert at denne fridagen bør utgå av økonomiske årsaker. Et slikt utspill ble lansert inneværende år av De radikale - uten å få støtte. Når dagen har en så sterk stilling, skyldes det flere forhold. Det knyttes kulturelle tradisjoner til den. Etter hvert benyttes den ofte til konfirmasjonsgudstjenester. Forslag om å flytte dagen er blitt satt fram; nylig lanserte Socialdemokratenes ordfører for kirkesaker en idé som går ut på la den falle sammen med muslimenes id-fest, avslutningen av ramadan, som finner sted på en fredag.

I Norge har dagen ikke hatt en like befestet stilling. Allerede i forbindelse med drøftingen av gudstjenesteordningen og ritualspørsmål på slutten av 1700-tallet ble det vurdert endringer, blant annet diskuterte man om dagen burde flyttes.¹³ Biskop Schönheyder gjorde gjeldende at dagen var en "tom Religionsparade"; han ønsket å legge den til langfredag. Andre foreslo flytting til høsten. I andre halvparten av 1800-tallet ble det flere ganger satt fram liknende forslag.¹⁴ Gustav Jensen valgte i 1889 å beholde dagens ordning. Bagers gamle bededagsbønn, på 750 ord uten innlagte menighetssvar, ble videreført. Den skulle fortsatt leses fra prekestolen.¹⁵

I politiske kretser ble det imidlertid på denne tiden tatt initiativ til endringer. I 1891 la stortingsrepresentant Sofus Arctander sammen med tre andre fram et forslag for Stortinget om å sløyfe bededagen, og forøvrig også skjærtorsdag og annendagene. Man argumenterte med at antall helligdager var redusert i Sverige og andre protestantiske land, og at dette ville være hensiktsmessig for arbeidslivet. Kirkestatsråden, sokneprest Wexelsen, støttet for-

slaget, men motstanden fra kirkelig hold var sterk, og det ble ikke vedtatt. Saken ble diskutert i kirkekomiteen, ledet av Viggo Ullmann. Når det gjaldt bededagen, kunne man tenke seg en endring. Det ble pekt på at dagen ikke hørte organisk med til kirkeåret, samtidig som den ofte var ubeleilig for våronnarbeidet. I stedet ønsket komiteen en høsttakkefest innført, og en foreslo at regjeringen burde foranstalte en slik ordning. Både redaksjonen i Luthersk kirketidende og Gustav Jensen motsatte seg denne løsningen.¹⁶ En forandring kom likevel. Stortinget avgjorde i 1916 (kongelig res. av 15. mai) at dagen skulle flyttes til fredag før Allehelgensdag. Vedtaket hadde liten støtte i kirken; det var rent politisk.¹⁷

Ordningen med egen bededagsgudstjeneste ble stående i nokså uforandret form også i alterboken av 1920, jfr. det siterte uttrykket av Lars Flatø, "som en gjenganger fra en svunnen tid". En ytterligere endring kom i 1950 (lov av 22. desember); dagen ble flyttet fra fredag før Allehelgen til søndagen før. Dette ble visstnok gjort uten at biskopene ble tatt med på råd.¹⁸ Også denne gangen dreide det seg med andre ord om politisk overstyring; økonomiske overveielser kan nok her ha spilt en rolle i en krevende etterkrigstid. I forbindelse med reformarbeidet som førte til ny alterbok i 1978, ble Bots- og bededag på nytt drøftet. Et forslag gikk ut på å flytte dagen til Askeonsdag; resultatet ble imidlertid status quo.

Forøvrig må det til legges til at den faste bededagen i Norge og Danmark ikke var til hinder for at en fortsatt kunne tillyse supplerende bededager, selv om dette skjedde helt unntaksvis. Noen eksempler: I Kristiansand stift tillot kongen på anmodning av biskopen at det i 1742 og 1743 ble avholdt ekstra bededager på grunn av uår; mange var rammet av sykdom.¹⁹ 18. mars 1746 ble det holdt bededag i hele Norge på grunn av kvegpest, en ba om at Gud i nåde ville befri fra "kvegets henstyrtelse".²⁰ Et kjent eksempel gjelder Kiel-freden, som angår begge tvillingrikene, inngått i januar 1814. Christian Fredrik ønsket i denne forbindelse at det skulle innkalles til en ekstraordinær bededag. Han appellerte 19. februar til biskopene om dette, og begjæringen ble imøtekommet. Slike gudstjenester ble avholdt allerede i slutten av februar på Østlandet og siden utover i landet.²¹

I Tyskland har Buss- und Bettag sine historiske røtter tilbake til reformasjonshundreåret.²² I 1532 oppfordret keiser Karl 5. til at det ble tillyst en evangelisk botsdag i Strassbourg, i sammenheng med krigen mot tyrkerne. Den tyrkiske hæren befant seg på denne tiden foran Wien. Protestantene var blitt innvilget fri religionsutøvelse gjennom "Nürnberg Religionsfriede" og takket ja til henvendelsen. Siden ble liknende botsgudstjenester avholdt i Augsburg og Ulm. Også i forbindelse med 30-årskrigen hører vi om bot. I de tyske småstatene ble ordningen med faste bots- og bededager utformet på noe forskjellig vis. På Eisenachkonferansen i 1852 forsøkte man å etablere en felles løsning. Selv etter etableringen av nasjonalstaten i 1871 fantes det 47 forskjellige bots- og bededager knyttet til 24 forskjellige terminer innen de tyske småstatene. I Eisenach anbefalte man å markere Buss- und Bettag onsdag før siste søndag i kirkeåret. Først på 1930-tallet ble denne ordningen allment anerkjent ("Reichsgesetz über die Feiertage vom 27.02.1934"). I Nord- og Mellom-Tyskland var skikken blitt praktisert siden slutten av 1800-tallet. Under 2. verdenskrig ble dagen lagt til en søndag, av økonomiske årsaker; etter krigen tok man igjen i bruk den gamle skikken. Økonomiske aspekter spilte igjen inn da dagen ble fjernet som offentlig fridag i 1994, med unntak av Sachsen. Hensikten var å finansiere en offentlig forsikringsordning. Forsatt markeres dagen, i mange sammenhenger i form av kveldsgudstjenester med nattverd. Ikke sjelden har dagen fått et økumenisk preg.

En særegen form for Bots- og bededag har man i Sveits, der *Eidgenössischer Dank-, Buss- und Bettag* feires som en fellesreligiøs dag for reformerte, katolikker og jøder.²³ Dagen har, som i Tyskland, en lang forhistorie. På 15-1600-tallet ble det tillyst bots- og bededager i sammenheng med krig og ulykker; ofte skulle disse gjentas med bestemte mellomrom. På reformasjonstiden var man også i Sveits skeptisk til offentlige botsdager, men ytre omstendigheter førte til revitalisering av skikken. Det oppsto pest og sultkatastrofer; siden kom 30-årskrigen. Pest på 1560-tallet gjorde at Geneve-magistratene forordnet bot og faste; siden ble det bestemt at dette i en periode skulle gjentas hver torsdag. På botsdagens

skulle en vektlegge omvendelse til Gud, etter gammeltestamentlig forbilde. Da Gustav Adolf seiret ved Lützen i 1632, ble det markert ved bot og faste i de protestantiske kantonene. Fra 1639 av markerte man en årlig bededag som takk for at Sveits ikke ble dratt inn i 30-årskrigen. I 1796 ble det innført en felles bededag for reformerte og katolikker; siden da har "Bettag" hatt en fast form. Etter at Sveits ble en forbundsstat i 1848, med tildels store indre motsetninger mellom befolkningsgrupper, fikk dagen en spesiell rolle når det gjaldt å markere enhet. Tradisjonen er blitt fulgt opp; etter andre Vatikanokonsil er dagen ofte blitt benyttet som økumenisk markering. Det fellesreligiøse aspektet er i noen sammenhenger blitt ytterligere styrket; det siste året inviterte man i Luzern også muslimer til å delta.

Bots - og bededag i vår aktuelle kontekst

Er bededagen "en gjenganger fra en svunnen tid", eller et fortsatt hensiktsmessig innslag i kirkeårets helhet? Bør den omformes, eller er det et poeng å videreføre dagens tradisjonelle preg? Jeg mener vi bør beholde dagen, og at den fortsatt bør legges til søndagen før Allehelgen. En ny plassering og andre tekster tror jeg fort vil føre til at særpreget viskes bort. I løpet av en viss tid risikerer man at dagen mister sin profil. Tradisjonisme er imidlertid ikke noe tungt argument for å holde på dagen. Utgangspunktet bør være å spørre etter dens *funksjon*. Trenger vi dette elementet i kirkeårets helhet, en dag som på en spesiell måte fokuserer på bot og oppgjør? Når dagen foreslås omformet, kan det tolkes som uttrykk for at man mener at dette ikke er viktig? I utkastet til ny kirkesalmebok (2008) peker noen høringsinstanser på at salmer med botspreg nå får en svakere stilling. I kommentaren fra Norsk hymnologisk forening uttrykkes det bekymring. Er det livsfølelsen innen vår kultur som her setter dagsorden?²⁴

Bots- og bededag representerer et innslag i kirkeåret, som bør tas vare. Selvprøvelse, bot og skrifte kommer ikke overdrevent sterkt til uttrykk gjennom kirkeårets dager og tekster og vår kirkelige praksis forøvrig - og bør derfor ikke svekkes ytterligere. Flere av de elementer som er ment til å ta vare på et slikt aspekt, kan

ikke sies å ha noe vitalt preg. Fastetiden som forberedelse til påske markeres til en viss grad, men Askeonsdag, en typisk botsdag, er bare unntaksvis en gudstjenestedag. Skriftemålet, høyt verdsatt av vår evangeliske lærefader Luther, har en påfallende svak stilling i vår fromhetstradisjon. Det gjelder både privat skrifte og fellesskriftemål i en gudstjenstlig sammenheng. Hva skyldes utviklingen? For en del er kanskje bakgrunnen at slike former for fromhetsliv i vår lutherske sammenheng er så lite organisert. I redsel for regler og påbud og dermed desavuering av evangelisk frihet risikerer vi å havne i den motsatte grøfta.

Bots- og bededag har som funksjon at den på et vis representerer en form for skriftemål - på både det personlige og det kollektive plan. Mange menigheter har felles skriftemål i tilknytning til gudstjenesten. Dagens tekster og bønner gir impulser i rikt monn til både personlig og kollektiv selvransakelse. Av katolikkene kan vi lære at bot og struktur henger sammen. De har ingen spesiell Bots- og bededag, men legger vekt på skrifte, og får mange påminninger om bot i løpet av kirkeåret. Ja, hver fredag skal ideelt sett være en dag med et slikt preg. I somme sammenhenger blinkes bestemte dager ut også hos dem; en uttalelse fra den australske bispekonferansen anbefalte for ikke lenge siden at den første fredagen i mars og september skulle markeres som "days of prayer and penance". Her overgår man med andre ord Hans Bagger. Også andre tros-samfunn kan lære oss noe når det gjelder dette. Den jødiske skikken med ti dagers selvprøvelse (*Aseret Yemei Teshuva*) etter at en har feiret det jødiske nyttåret, *rosj hasjana*, representerer en årlig "ryddesjau", om man tar utfordringen på alvor. De innslag i vårt kirkeår som tar var på noe av dette, er det et poeng å verne om.

En fortsatt bruk av Bots- og bededag trenger ikke å innebære at den beholder samme form. Det økumeniske sideblikket viser at i Sveits og Tyskland vektlegger man denne dagen felles-religiøs og felleskirkelig solidaritet. Bot og brobygging og forsoning hører sammen. Presten Knut Sand Bakken har foreslått å endre dagen i en slik retning. Han spør i en avisartikkel: "Kanskje tiden er moden for å gi Bots- og bededag et nytt innhold? Bots- og bededag kunne være en dag som samler det religiøse Norge, en

allreligiøs dag som forener alt vi står sammen om. ... Gjennom forsoningsgudstjenester kunne vi legge fra oss hat og bitterhet og møte hverandre med et åpent sinn. Ja, vi kunne besøke hverandre denne dagen; muslimer kunne gå i synagogen, kristne i moskeer og oppleve at det er mer som samler enn skiller. Og vi som lever i samme land, ville få en anledning til å snakke med hverandre i stedet for å snakke om hverandre. For der mennesker møtes til forsoning, kan det skje noe".²⁵ Er en utvikling i en slik retning ønskelig? Elementer av dette kan nok komme til uttrykk, men jeg tror gudstjenesten, ut fra det nevnte behovet for personlig og kollektiv bot, i hovedsak bør utformes i tråd med vår nåværende praksis.

Det innebærer ikke at ikke liturgien kan moderniseres. *Aggiornamento* - ajourføring - var et uttrykk som ble brukt i forbindelse med Vaticanum IIs reformbestrebelser. Det er mulig at tiden er inne for en oppdatering av liturgien. At dagen befinner seg på en søndag er for så vidt liturgisk betraktet en "anomali". Fredagen er dagen for bot, ikke søndagen, Herrens oppstandelsesdag, gledens dag. Man kan forstå biskopene som i 1978 overveide å flytte den til Askeonsdag. Den politiske beslutningen om å flytte den til en søndag, vedtatt i 1950, har tysk praksis under 2. verdenskrig som forløper. Den norske ordningen er imidlertid ikke enestående. Sveitserne feirer sin bønnedag tredje søndagen i september, noe de har gjort siden midten av 1800-tallet.

MF sier i sitt hørings svar til ny tekstbok: "Det bør utarbeides ny liturgi for individuell og kollektiv bot. Denne liturgien bør avspeile en aktuell livsfølelse både på det individuelle og kollektive plan." Begrepet "livsfølelse" er viktig når det gjelder formidling og endringer av liturgier. Poenget er å etablere saksvarende kommunikasjon. Men livsfølelse er et tveetydig begrep - noen ganger trenger den også å utfordres. Forøvrig bør det ikke være noe i veien for å kombinere botspreget med nattverdfeiring, spesielt ikke når dagen er lagt til en søndag. Nattverdfeiringen kan i denne sammenheng gjerne foregripes av kollektivt skriftemål. Slik kan en knytte an til tradisjonen vi hadde i vår kirke i tiden før "det store nattverdfallet" på slutten av 1800-tallet.²⁶ Den faste forbindelsen mellom skrifte og nattverd var ikke

heldig, men kan fungere i bestemte sammenhenger. I Tyskland har man regelmessig nattverd når man samles til Buss- und Bettag på onsdag før siste søndag i kirkeåret. Bots- og bededag bør bygges ut til en fullverdig gudstjeneste i botens tegn. Selv nattverdliturgien kan med enkle midler et stykke på vei "tilpasses" en slik kontekst og gis noen endringer ut fra dagens preg. For eksempel kan en innlede med å låne de vakre ordene som brukes i den katolske ordningen: Herre, jeg er ikke verdig til å gå inn under ditt tak, men si bare et ord, så blir min sjel helbredet. En kan også velge nattverdssalmer med et visst botspreg. En gudstjeneste som handler om boten, men ender med gleden - bør det være malen for en revidert Bots- og bededagsliturgi? Gledestonen fører vi videre den kommende søndagen, Allehelgen. Mange opplever at disse to dagene til sammen utgjør en meningsfylt helhet. De to dagene utgjør dessuten et brudd i den noe monotone rekken av søndager i det festløse halvåret; også det er et poeng.

Denne malen for Bots- og bededag tilsier at man bør tilstrebe en viss generell form. Ønsker man å belyse spesielle saker, kan egne tema-gudstjenester være mer formålstjenlig. Det kan dreie seg om klimakrisen, politiske forhold og katastrofer. Av og til benyttes også i dag den gamle skikken med "spontane" botsdager på bakgrunn av bestemte saker. I et internasjonalt perspektiv gis det flere eksempler på dette. The Episcopal Church i USA tillyste for noen år siden "Diocesan Repentance Day" for å understreke kirkens unnfalighet i forbindelse med den transatlantiske slavehandelen. I 2004 ble det arrangert en panafrikansk bots- og bededag, der kristne fra 56 land deltok. For ikke lenge siden tok erkebiskopen i Wien initiativ til en botsgudstjeneste i sammenheng med overgrepssakene i Den katolske kirke. Slike "supplerende" botsdager kan i prinsippet være aktuelt også i vår egen kirkelige sammenheng.

En type kobling som understreker et botsaspekt, dreier seg om å markere reformasjonsjubileum i tilknytning til dagen. 31. oktober 1517 slo Luther opp sine teser og fortalte hva rett bot går ut på. Dette kan markeres i en gudstjeneste Bots- og bededag. Mange lutherske kirkesamfunn gjør dette søndagen før Alle-

helgen. Fram til Gustav Jensens liturgirevisjon feiret vi reformasjonsfest i stedet for Allehelgensdag; siden har vel denne markeringen kommet noe i glemmeboka. En slik kombinasjon er fullt mulig, men kanskje andre dager i kirkeåret er like egnet? Svenskene benytter nå Bibelsøndagen/sexagesima til dette - ingen dårlig ide ut fra det lutherske skriftprinsipp.

Om man velger å lage en slik kobling, er det likevel et poeng å la Bots- og bededag ha en entydig og enkel profil. La søndagen handle om oppgjør, personlig og kollektivt. Om å spørre om en er på rett vei, og om å forsøke å endre kurs, i selverkjennelse. Til sist: En liten modernisering av navnet på dagen kan være på sin plass. Bare ved å erstatte dagens navn med "Bots- og bønnedag" dempes det arkaiske preget noe. Dagen er mer enn en gjenganger fra en svunnen tid. Den er fortsatt aktuell, vi bør beholde den.

¹ Lars Flatø, *Den store liturgirevisjonen i vår kirke*, Oslo 1982, 163.

² Kirkerådets orientering om den nye tekstmaken, 21 (kirken.no).

³ I Sverige og Finland har en inntil nyere tid hatt fire bønnedager, fire bestemte søndager i kirkeåret. I Sverige ble den første feiret i februar og kalt botdagen. Ordningen forsvant med evangelieboken av 1983. I Finland har bønnedagene blitt et økumenisk anliggende; tekstene forandres for hvert år. Etter 2008 er det to slike bønnedager.

⁴ Jfr. som eksempel Nehemja 9,1ff.

⁵ Disse dagene i kirkeåret kom til anvendelse til ulike tider. Imbredager oppsto i Roma i oldkirkens tid, og skikken spredte seg derfra. Rogasjonsdager (gangdager) hører vi om på 4-500-tallet; aske- onsdag ble neppe markert før på 900-tallet.

⁶ Y. Bonnefoy / W. Doniger, *European and Roman Mythology*, Chicago 1992, 114.

⁷ *English Historical Documents*, ed. D. Whitelock, 447.

⁸ *Didache*, kap. 8. Her heter det at kristne faster på den fjerde og sjette dagen (*Didache* finnes i flere utgaver online).

⁹ *Peder Palladius visitasbok*, utg. K. Støylen, Oslo 1945, kap. 8. Originalutgave: *Danske skrifter*, bind 5, Arkiv for dansk litteratur, 124ff.

¹⁰ *Historie / Jyske samlinger*, 1998, 227ff.

- ¹¹ http://nn.wikipedia.org/wiki/Bots-_og_bededag. Også i Sverige ble det anordnet faste bønnedager på 1600-tallet. I 1676 ble det bestemt av fire fredager skulle brukes som bønnedager; i 1807 gikk en over til å benytte søndager. Gjennom en såkalt bønnedagsplakat utferdighet ved nyttårstider fikk folk beskjed om når bønnedagene fant sted det aktuelle året.
- ¹² Se orientering om tekstmaken på kirken.no, s 20.
- ¹³ H. Fæhn, *Ritualspørsmålet i 1785-1813*, Oslo 1956, 138f. Temaet ble for øvrig også drøftet i Morgenbladet både i 1894, i 1895 og siden i 1907.
- ¹⁴ Jfr. O. Kolsrud, "Bønedagen", Norsk kirkeblad 1915, 436ff.
- ¹⁵ Til dette og det følgende jfr. Flatø, anf. a., 183ff.
- ¹⁶ Luthersk Kirketidende 1894 II, 51 f. og 131f.
- ¹⁷ Flatø, anf. a., 184.
- ¹⁸ Se orientering om tekstmaken på kirken.no.
- ¹⁹ <http://www.aaks.no/fullstory.aspx?amid=353> (Aust-Agder kulturhistoriske senter).
- ²⁰ Sem og Slagen bygdebok / http://www.bib.hive.no/tekster/sem_slagen/kulturhistorie2_2/folketall.html.
- ²¹ Til temaet jfr. Arne Bergsgård: Bededag og val. Fra *Året 1814. Grunnlova*, 1943 (s 169-182).
- ²² Til temaet jfr. Lexikon für Theologie und Kirche (Freiburg im Breisgau 1994), Walter Kasper u. a. (Hrsg.), 3. Auflage, Band 2, s 824ff. og Religion in Geschichte und Gegenwart. Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaften (Tübingen 1998), H. D. Betz u. a. (Hrsg.), 4. Auflage, Band 1, s 1900 ff.
- ²³ En oversikt over temaet gir Wikipedia, Eidgenössischer_Dank-,_Buss-_und_Betta; jfr. til temaet også R. Schaufelberger, *Die Gesch. des Eidg. Bettages mit besonderer Berücksichtigung der ref. Kirche Zürichs*, 1920.
- ²⁴ Høringsuttalelse v/ D. S. Hamnes, 11.12.2009: "En påfallende tendens er at botsalvoret og botstonen i salmeboken synes sterkt neddempet i forhold til tidligere." Det konkluderes med at dette bør mane til ettertanke.
- ²⁵ Kronikk Nordlys, 29.10 2007.
- ²⁶ Til temaet jfr. B. Sandvik, *Det store nattverd-fallet*, Trondheim 1998.

Helene Freilem Klingberg

JEG SER HANS SPOR

Gudslengsel og Gudstro i litteraturen

Mange er de som har opplevd spor av den levende Gud i sitt liv. Noen har evnet å uttrykke sine erfaringer i ord, poesi, kunst, musikk, slik at også andre kan få et blikk inn deres religiøse virkelighet. Denne boken gjengir et utvalg av slike tekster, samlet av den kjente NRK-veteranen Helene Freilem Klingberg.

"En vakker gavebok som vil gi leseren hjelp til å forstå noen av de dunkle problemstillinger som er knyttet til troens verden."

Boken er et samarbeid mellom Dreyer Forlag og Luther Forlag.

Kr 349,-

Kyrie eleison, kirkens bønnen

AV JØRUND MIDTTUN, SOKNEPREST I RØYKEN

Samlingsdelen av gudstjenesten har gjennom hele prosessen med reform av gudstjenesten vist seg å være en av de mest krevende utfordringene. Det er vel heller ikke å ta for hardt i å si at det endelige resultatet så langt er lite tilfredsstillende. Det er blitt en litt utflytende og overlesset åpning, stikk i strid med det som var intensjonen i utgangspunktet.

Ett av de vanskelige punktene, som er blitt mer tydelig i siste runde, er plasseringen av syndsbekjennelsen, som blir drøftet bl.a. i LK 20/10, av både Jan Otto Myrseth og Maria Vassli Gjære. De argumenterer begge nokså godt for at syndsbekjennelsen mest naturlig bør plasseres i samlingsdelen, noe som også ser ut til å bli den primære plasseringen. Problemet med denne plasseringen er imidlertid at den i stor grad kolliderer med samlingsbønnen. En viktig begrunnelse for å plassere denne bønnen tidlig i samlingsdelen var jo nettopp at den skulle gi en annen inngang i gudstjenesten enn det syndsbekjennelsen har gjort til nå. Når da syndsbekjennelsen likevel har kommet inn igjen i tillegg, blir det en overlesset og til dels motsetningsfylt åpning av gudstjenesten. Det ville etter min mening være uheldig om dette ble stående som det endelige resultatet når den nye ordningen skal fastlegges.

En mulig vei for å løse på denne problematikken er å arbeide mer med kyrie-leddet. Det har vært merkelig lite drøfting av dette leddet. Man har ikke vurdert på noe tidspunkt å ta det vekk, men har heller ikke gjort noe særlig for å utvikle det. Det er fristende å sitere Per

Bjørn Halvorsen som i en kommentar til den romersk-katolske messen sier at "slik leddet er blitt stående, er det historisk sett fremdeles et liturgisk fossil, uten særlig mening."¹ Det samme kan langt på vei sies om kyrie-leddet i vår kirke. Det er etter min mening svært synd, for det er et liturgisk ledd med stort utnyttet potensial. Kyrie eleison er så å si kirkens urrop. Det ble ropt til Jesus av mennesker i nød, slik evangeliene vitner om mange steder, og det har vært ropt av kirken gjennom alle tider. Kyrie eleison er menneskets innledende tiltale til Gud, og ropets grunnleggende plass, både historisk og liturgisk, blir sterkt understreket ved at det fortsatt ropes på gresk.

Kyrie-leddet rommer anliggendet i både samlingsbønnen og syndsbekjennelsen. Det kan gi uttrykk for menneskets skyld (og har i litt for stor grad vært knyttet opp mot syndsbekjennelsen), men i vel så stor grad menneskets eksistensielle nød. Men ropet kan også være menneskets respektfulle tiltale til Gud, med bevisstheten om hva Gud har gjort for oss. NoS 941 er et godt eksempel på det siste.

Liturgihistorisk regner man med at kyrie kom inn i den vestlige messen i form av et østkirkelig litani, men det er bare omkvedet som er blitt stående. Men det er lett å se at kyrie-leddet ville gi mer mening og bli mer levende dersom det kom inn bønnen som sto sammen med omkvedet. Derfor mener jeg både samlingsbønn og syndsbekjennelse i mye større grad bør sees i sammenheng med kyrie. Det kunne tenkes noen nyutformede litanier som innholdsmessig kunne ivareta samlings-

bønnens, evt. syndsbekjennelsens funksjon, men det går også an å la et kyrie-ledd omkranses av samlingsbønn, evt. en syndsbekjennelse. Ved slik å sette kyrie-leddet "i spill" kunne en oppnå flere ting: En tettere og mer dynamisk samlingsdel, at motsetningene mellom samlingsbønn og syndsbekjennelse kunne bli avdempet, og at kyrie-leddet kunne få en større meningstyngde.

I forhold til den siste runden med gudstjenestereformen, som nå gjenstår, skulle det være nokså enkelt å løfte kyrie-leddet på denne

måten. Det kan gjøres ved et par rubrikker, først ved at det åpnes for å flette sammen kyrie med samlingsbønn og/eller syndsbekjennelse. Deretter at det åpnes for å la samlingsbønnen erstattes med et kyrie-litani. På den måten tror jeg vi kan få til en bedre åpning av gudstjenesten.

¹ Halvorsen, Per Bjørn *Jesu nattverd. Messen gjennom 2000 år* St. Olav forlag, Oslo 1989, s.155.

Nina Karin Monsen

INN I VIRKELIGHETEN

Min vei fra humanetikk til kristen tro

Luther

I Inn i virkeligheten forteller Nina Karin Monsen åpent og ærlig om sin barndom og oppvekst i en familie der moren som humanetiker bestemte familiens livssynsmessige fundament. Gjennom hendelser, erfaringer og refleksjoner blir barnet mer og mer tilfreds med de svar - eller mangel på svar - som hun fikk. Det ble starten på en vandring som både innebar et oppbrudd og en oppdagelsesreise inn i en ny virkelighet der troen på Gud spilte en større og viktigere rolle. Boken forteller om en personlig reise som gir forståelse og bakgrunn for den Nina Karin Monsen vi i dag møter i den offentlige debatten.

Kr 298,-

Mer om den tolvte biskop

AV HARALD HEGSTAD

Under overskriften "tilpasningsdyktig kirke" kommenterer Gustav Danielsen i LK 20/10 min lederartikkel om presessaken fra LK 17/10. Her hevder han at jeg blir for snill og tilpasningsdyktig i mine kommentarer fordi jeg ikke i tilstrekkelig grad problematiserer den politiske overstyringen i saken.

Jeg kan forsikre Danielsen om at jeg er akkurat like forarget som ham over politikernes håndtering av denne saken - akkurat som jeg ofte har vært forarget når regjeringen har utnevnt biskoper på tvers av klare kirkelige vota. Mitt poeng med lederartikkelen var likevel at man ikke bare bør nøye seg med å være forarget, men at det er nødvendig å reflektere over hvorfor det gikk som det gikk, og hva man gjør når man først er kommet dit man er kommet.

Det er også grunn til å minne om at de fleste elementer i nyordningen er i samsvar med synspunktene fra Kirkemøtet og Bispemøtet - bortsett fra spørsmålet om lokalisering og hvor mange navn regjeringen skal velge mellom.

Etter at jeg skrev min første artikkel, har forslag til detaljene i ordningen vært ute til høring. Når detaljene skal tegnes ut, får en også øye på problemer som ikke var så godt belyst i første runde. Dette handler ikke minst om de praktiske og prinsipielle problemer som følger med det å ha to biskoper i ett bispedømme.

I vår tradisjon har et bispedømme rett og slett vært forstått som distrikt for en bestemt biskops tilsyn. Ved at to biskoper skal ha tilsyn for ulike deler av det samme bispedømme, oppløses enheten i bispedømmet. Den foreslåtte

ordning likner riktignok ordningen i Sverige og Finland i erkestiftene Uppsala og Åbo. Dette er imidlertid ordninger av forholdsvis ny dato og er så vidt jeg vet ganske enestående i økumenisk sammenheng. I de tilfeller der man har flere biskoper i ett bispedømme, er det som regel én biskop som er den ansvarlige, mens de andre har en assisterende funksjon. I Church of England er f.eks. erkebiskopen av Canterbury ansvarlig for hele Canterbury bispedømme, samtidig som han har to assisterende biskoper til å ivareta de løpende oppgaver.

Ved den foreslåtte ordning faller i realiteten Nidaros bispedømme fra hverandre i to bispedømmer, selv om det formelt består som administrativ enhet. Sett fra bispedømmets synspunkt kan det se ut som man snur saken på hodet når man oppretter tilsynsdistrikter ut fra en biskops behov for å utøve tilsyn, heller enn ut fra bispedømmets behov for tilsyn. Det problematiske for bispedømmet kommer i de foreslåtte reglene til uttrykk i nødvendigheten av forholdsvis kompliserte regelverk for de to biskopers (likestilte) forhold til bispedømme og bispedømmeråd.

Etter mitt skjønn bør man for alvor reise spørsmål ved om preses "må" ha direkte tilsyn for menigheter og prester, eller om ikke den nasjonalkirkelige lederoppgave som det å lede Bispemøtet innebærer, er tilsynstjeneste god nok. Dette er blant de spørsmål som må vurderes nøye når denne tjenesten skal finne sin endelige utforming i rammen av en ny kirkeordning.

«Se, Guds lam, som tar bort verdens synd»

AV BJØRN HELGE SANDVEI

Skal vi bruke nåtid eller fortid i nattverdliturgien? Skal vi si: «Se det Guds Lam, som bærer verdens synd.» eller skal vi bruke fortid og si «... som bar all verdens synder»? Formuleringen skapte diskusjon på kirkemøtet i november, slik den også gjorde ved forrige liturgireform.

Etter mitt skjønn er problemet ikke primært tidsbruken i den liturgiske formuleringen (som altså stammer fra Joh 1,29), men oversettelsen «å bære». Begge tempusformene ønsker å ivareta viktige anliggender: Nåtidsformen «bærer» korresponderer formelt med bibeltekstens presensform, mens fortidsformen «bar» ivaretar det greske verbets karakter av å referere til en engangspreget handling («løfte opp og ta bort»).

På gresk er det flere verb som kan gjengis med «å bære». Men i denne sammenheng er det naturlig å fokusere på verbene «*férâ*» (vanligst) og «*»*»:

(1) Verbet «*férâ*» (med ulike avledninger) = *bære (en byrde)*, *bringe*, *føre*. I Johannes-evangeliet brukes «*férâ*» f.eks. om å bære vinen til kjøkemesteren (Joh 2,8) og om fruktreet som bærer = frem bringer frukt (Joh 15), jfr. også Matt 11,28 der et beslektet verb brukes om å bære en tung byrde.

(2) Verbet «*airâ*» = *løfte*, *ta opp*, *bære (bort)*. I Johannes-evangeliet kan det f.eks. brukes om å løfte og bære bort en bære (Joh 5,8-10) eller å løfte og ta bort en stein over en gravhule

(Joh 11,39-41). Over ført kan det brukes i uttrykk som «løfte blikket», «heve røsten». I religiøs mening brukes det i Joh 3,5 om å «ta bort» synd (NO-1978; jfr. i Joh 1,7: Jesu blod renser for all synd). Dette er beklageligvis end ret til «bære bort» i NT-2005, rimeligvis for å skape et formelt samsvar med oversettelsen av Joh 1,29.

De to greske verbene kan gjengi samme hebraiske verb (*nasâ*) og til en viss grad brukes om hver andre. Men de har likevel hver sine markerte særtrekk. I 1 Sam 15,25; 25,28 blir hebr. *nasâ* gjengitt med gresk *airâ* = *ta bort*, *tilgi (synd)*. Den gammeltestamentlige og jødiske bakgrunnen for uttrykket i Joh 1,29 er utførlig presentert i Strack-Billerbeck, bind II, s 363-370. Dette materialet viser at det i første rekke er tanken om påskelammet (2 Mos 12) og om Herrens lidende tjener (Jes 53) som ligger bak uttrykksmåten i Joh 1,29. Allerede biskop Meliton av Sardes kombinerer disse to motivene i sin påskepreken fra ca. 175 e.Kr. (kap 60 og 64).

Mye av problemet ved gjengivelsen av Agnus Dei i nattverdliturgien ligger trolig i at verbet «*férâ*» = «å bære» gjerne uttrykker en vedvarende handling, en prosess, mens det greske verbet «*airâ*» = «å (løfte opp og) ta bort» angir en enkelthandling, noe mer punktuelt. På norsk har vi et tilsvarende forhold når vi sammenligner verb som *holde / gripe*, jfr. også *sove / sovne*, *våke / våkne*. (Se Leivestad/Sandvei

§ 116, mrk. 1-2). Mitt inntrykk er at man diskuterer verbformen i Agnus Dei som om det i den greske teksten til Joh 1,29 sto partisipp av verbet «*férå*», men det jo faktisk står partisipp av verbet «*airå*».

Bruken av verbet «*airå*» i betydningen «å ta bort» en stein i Joh 11 er klargjørende også for for ståelsen av Joh 1,29. Døperen Johannes' ord om Jesus står i presens partisipp. Denne prinsipielt sett tidløse formen refererer vanligvis til noe som skjer samtidig med det finitte verbets tid (L/S § 128Bb), men i nytestamentlig gresk kan den også referere til noe fremtidig, se f.eks. Matt 26,25 og Joh 17,20. I Døperens munn sikter utsagnet åpenbart til Jesu fremtidige konkrete frelseshandling.

Meningen kunne kanskje gjengis slik: «Se, Guds lam, som tar bort (dvs. løfter opp og bærer bort/tar bort) verdens synd». Dette ville svare til NTs understreking av at Jesu soning skjedde «én gang for alle», Rom 6,6,10; Hebr 7,27 o.a.

I den katolske kirkes nattverdliturgi lyder Agnus Dei nettopp slik: «(Du) Guds lam, som tar bort verdens synder». Dette svarer også til Vulgata-oversettelsens bruk av verbet *tollere*, som har hoved betydningene *løfte*, *heve opp*, *ta bort*, *fjerne*. Oversettelser «tar bort» skaper etter mitt skjønn ingen rytmiske problemer i forhold til innarbeidede melodier i vår kirke (jfr. eksemplet fra Joh 11 der «ta bort» helt naturlig kan leses som en fonetisk enhet med dobbelt tonelag).

Kanskje man på nytt burde overveie å bruke oversettelsen «*ta bort*» både i Joh 1,29 og i 1 Joh 3,5, slik som i den svenske bibel oversettelsen, jfr. også det engelske «take away». En slik ordlyd ville både bevare grunntekstens (tidløse) presensform og ivareta betydningen av at Jesu soningsverk blir omtalt som en engangshandling, som gjøres nærværende i nattverden.

Børre Knudsen

HIMMELRIKETS NØKLER

Prekener og artikler

(Redigert av Annie og Johannes Sørensen)

Luther

”Børre Knudsen har en sterk bibelsk forkynnelse som preges av at han lever i Ordet. Han forkytter lov og evangelium. Når han forklarer Det nye testamente i lys av Det gamle testamente, er det som om bokrullen med seglene er brutt.”

Johannes Sørensen

Kr 249,-

SØNDAGSTEKSTEN

Jostein Garcia de Presno, Hildegunn Gjesdal Tennebø og Heidi Westborg Steel

3. søndag etter Kristi åpenbaringsdag

23. januar 2011

Prekentekest: Joh. 4,46-54

Lesetekster: 2 Kong 5,1-5.9-15; Rom 1,16-17

Kontekst

Teksten er hentet fra Johannes' evangelium. Det er fortellingen om den kongelige embetsmannen som tar turen fra Kapernaum til Kana for å treffe Jesus. Sønnen hans er syk; han ligger faktisk for døden, og mannen vil at Jesus skal bli med ham for å helbrede sønnen hans.

Fortellingen om den kongelige embetsmannen kommer like etter historien om den samaritanske kvinnen ved brønnen, som kommer til tro på Jesus. Jesus er på vei fra Judea til Galilea og stopper et par dager i Samaria på veien. Handlingen i fortellingen vår skjer i det Jesus kommer til Galilea.

Denne konteksten er viktig fordi den forteller oss at Jesus er i ferd med å sprengre grensene for oppfatningen av hvem Messias kan og skal være. I Jerusalem rydder han tempelplassen og tar på den måten et oppgjør med den jødiske, religiøse praksisen som hadde slått rot på den tiden. I Samaria går han ett steg videre og inviterer samaritanene inn i varmen. Så kommer fortellingen vår, som sprenger enda en grense for hva som var gjengs oppfatning: Guds under skjer med en hedning. I neste kapittel blir det bare enda "verre", når Jesus helbreder på sabbaten...

Den kongelige embetsmannen i ...

Kana

Fortellingen har mer utbroderte og berømte parallelttekster i Matt 8,5-13 og Luk 7,1-10. Og selv om dette ikke skal være noen lang eksegese, er det faktisk litt interessant å se på noen av forskjellene mellom de tre versjonene av historien. De kan kanskje til og med gi oss viktige poeng til prekenen.

Hos synoptikerne er handlingen lagt til Kapernaum. Det er veldig tydelig at mannen som kommer til Jesus, er en hedning, og at han er from (Ifølge Lukas har han bygget synagogen). Det gjøres et stort nummer av at han ikke ber Jesus om å komme selv; i stedet skal han bare si et ord, så vil underet skje. Et hovedpoeng i historien er denne hedningens store tro, og at den syke tjeneren blir frisk.

I vår tekst hos Johannes, derimot, kalles mannen bare for en (kongelig) embetsmann, og det går ikke klart fram om han er jøde eller hedning. Riktignok står teksten i en sammenheng der det er sannsynlig at han er hedning, men det gjøres i hvert fall ikke noe poeng ut av det.

Viktigere for Johannes er det at handlingen faktisk legges til Kana, ikke til Kapernaum, som hos synoptikerne. Johannes ville nok protestert høylytt mot overskriften som fortellingen har fått i Bibelselskapets oversettelse (Den kongelige embetsmannen i Kapernaum), for hele poenget for ham er jo at handlingen skjer i Kana og kalles et tegn - og knyttes opp til

det første tegnet Jesus gjorde der. Embetsmannen kommer jo reisende fra Kapernaum til Kana der Jesus oppholder seg. Og siden Jesus jo ikke blir med embetsmannen hjem, skjer underet per definisjon i Kana, og Johannes har sitt på det tørre. Så skjær også Jesus andre "tegn" (Johannes er nøye med å poengtere dette) i Kana i Galilea, og det er faktisk en god del strukturelle likheter mellom disse to tegnfortellingene, som det kan være interessant å studere nærmere, for den som vil det.

Ellers er Johannes litt mindre sentimental enn synoptikerne. Ifølge ham er det nemlig sønnen som er sjuk, ikke tjeneren, så embetsmannen får ikke så mange ekstra stjerner i boka av den grunn. Og det gjøres ikke noe stort nummer av mannens store tro som i de andre fortellingene. I det hele tatt kan det virke som Johannes sin fortelling er skåret ned til beinet i forhold til synoptikernes, nettopp for å framheve det som er viktig for ham og som han ønsker å få fram. Og det som er viktig for ham, har han plassert, bokstavelig talt, i sentrum.

Guds kraft forløst gjennom tro og handling

Hos Johannes er det troen som står i sentrum. Dette er for så vidt også tilfellet hos synoptikerne. Men der hvor Matteus og Lukas har framhevet *hedningens store tro*, fokuserer Johannes på det enkle faktum at mannen trodde Jesus og handlet på det. Bevisst plassert midt i fortellingen finner vi det som er det vesentligste med denne fortellingen, når det står at: "Mannen trodde det ordet Jesus sa til ham, og gikk av sted." Det snakkes ikke om hvor stor troen hans var, eller hvor fantastisk det var at han som hedning trodde på en jøde. Kun dette at han trodde, og handlet deretter.

Det er denne troen som viser seg i praksis, som forløser underet. Og når mannen returnerer til Kapernaum, får han *vitte* at det er Jesus som har gjort sønnen hans frisk, siden han ble frisk på samme tid som Jesus uttalte ordene: "Gå hjem, sønnen din lever."

Dette andre tegnet dreier seg altså om at Guds kraft forløses gjennom tro og handling. Dermed har vi en slags trekant av temaer som utkrystalliserer seg: Tro, handling og Guds kraft. Det være seg hos jøder eller hedninger, hos bordtjenere som serverer vin (første tegnet

i Kana), eller hos embetsmenn med sjuke sønner (andre tegnet i Kana). Når vi tror og handler på det, kan Guds kraft virke undere. Og underet blir til et tegn på hvem Gud er.

En vanskelig balanse

Balansen mellom fokus på tro og handling og Guds kraft kan være vanskelig å holde, for alle deler er jo viktig. For det første kan vi bli for fokusert på troen vår, at den skal være sterk, levende og tydelig. Det er gjennom den Gud handler. Likevel er det jo et faktum at troen viser seg ofte sterkest i kritiske situasjoner, når vi blir utfordret på hvem vi går til. Vi ber ofte mest intenst og kraftigst når vi er i nød. Det er naturlig. Hvem vender vi oss til når vi trenger det mest? Gud! For han er per definisjon størst og mektigst. Når vi trenger hjelp, trenger vi noen som er større enn oss selv, som kan fikse ting som vi ikke selv kan fikse. Da trenger vi Gud.

For det andre kan vi bli for fokusert på handling, skjønt dette ikke er noen overhengende fare for lutheranere flest. Men handling er viktig, og denne fortellingen viser dette så godt. Hvis vi ikke handler på det vi tror på, blir jo ikke mulighetene til virkelighet. Av og til tenker jeg at jeg er feig som ikke handler på og lever mer etter alle de løftene som gis i Bibelen. For det er ikke få løfter som gis der. Og jeg tror at dersom vi som kristne hadde turt å leve litt mer etter det vi faktisk tror på, at Jesus kan alt, at han er med oss alle dager, at han ønsker at alle mennesker skal bli frelst, da tror jeg både vi selv og mennesker rundt oss kunne opplevd ganske mye forandring.

For det tredje er det Guds kraft. Vi vet at den kan virke undere uavhengig av vår tro. For tro er jo ingenting uten Guds kraft. Det er den som frelser, ikke troen i seg selv. Guds kraft gjorde Naaman frisk; den gjorde sønnen til embetsmannen frisk, og det er gjennom Guds kraft vi blir frelst.

Samtidig vet vi at Gud ofte velger å kanalisere sin kraft gjennom oss og på den måten gjør seg avhengig av oss. Men hvor ofte regner vi med den? Vi er gode på å planlegge, med målstyring og indikatorer. Men hvor gode er vi på å regne med Guds kraft i det vi driver med? Hvor gode er vi på å ha ham med i planene våre? I hvilken grad regner vi med Gud som en reell kraft i vår

hverdag, i våre medmenneskers hverdag? Prøver vi å gjøre alt selv, eller regner vi med at også Gud kan være med på laget?

Fokuset på tro, handling og Guds kraft varierer jo gjerne litt fra miljø til miljø og generasjon til generasjon. Men alle er jo viktig og hører hjemme i troen på Jesus. Som oftest har vi kanskje lett for å sette Jesus i en mindre bås enn han fortjener. Denne fortellingen minner oss om at Jesus er annerledes og større enn vi forventer av ham, og stadig sprenger våre grenser for hva han kan og bør gjøre. Dette gjelder fortsatt i dag. Han er større enn våre forestillinger og preferanser.

Salmeforslag:

S97: 59

S97: 91

NoS: 514

NoS: 311

JUSTEIN GARCIA DE PRESNO
Kyrkjevevje i Haram

4. søndag etter Kristi openberring

30. januar 2011

Lesetekstar: Jes 40, 27-31; 2 Kor 1, 8-11

Preiketekst: Matt 8, 23-27

Om søndagen:

Tekstane etter Kristi openberningsdag og fram til vingardssøndagen syner på ein spesiell måte noko av Jesu karakter. Frå Jesu dåp og gjennom ulike under avslører han stadig meir av kven han er, og kva makt han har blitt gjeve.

Til teksten:

Kap. 8 og 9 i Matteus-evangeliet fortel for ein stor del om Jesu undergjerningar. Guds makt til å lækje sjukdomar av ulikt slag er beskrive på mange måtar. Denne historia skil seg soleis noko ut frå dette. Stormen og sjøen representerer kaoskreftene som truga i tillegg til å vere reelle naturfenomen. Dette er tydeleg uttrykt fleire stader i GT, m.a. i Salme 46, og representerer slik noko av bakteppet i denne historia.

Medan Messias-forventningane i den jødiske samtida først og fremst var knytte til utfriing frå okkupasjon og undertrykking, syner denne forteljinga at Jesus kom også for å frigjere folk frå kaoskreftene si makt, og at Gud er Herre over alt det skapte. Dette inneber makt over både sjukdom, åndskrefter og naturkrefter. Jesus framstår her tydeleg som skaparsonen, full av makt og mynde, og det er eit eskatologisk frampeik i det han gjer i denne teksten, jfr. Op 21, 1: "og havet skal ikkje vere meir."

Til preika:

Vinden kan vere ein ven som ruskar i håret, som tørkar klesvasken, og som gjev vind i seglet. Men han kan også vere ein uven som riv opp med rot, øydelegg og skadar menneske. Framleis huskar folk her i landet nyttårsorkanen som raste ved inngangen til året 1992. Dei store kreftene i vinden og havet sluttar ikkje å fascinere og skremme menneska, slik det skremde læresveinane i denne forteljinga.

Eit spørsmål om tru

Midt i sjødrivet og vinden fekk læresveinane eit uventa spørsmål: "Kvifor er de så redde? Kor lite tru de har!" Jesus seier dette før

bølgjene har lagt seg. Det ligg ei forventning i spørsmålet om at læresveinane snart kan ha sett nok av Jesu makt til at dei sjølve forstå at han er herre over alle ting. Men så er ikkje tilfellet.

Jesus sovna i båten medan dei andre rodde. Dette var livet mange av dei kjente godt frå før; det var gode og mindre gode dagar på fiske på Genesaretsjøen. Difor kjente dei til farane også. At det kan vere farleg på eit innlandshav, kan vere vanskeleg å forstå, men læresveinane visste korleis fjella ikring somme tider skapte kastevindar som gjorde det farleg å vere utpå, og at den sterke vinden kunne kome så raskt at det ikkje var råd å kome seg til land i tide. Det er slik ei forståeleg redsle dei syner til Jesus: "Hjelp, vi går under!" Fiskarane ropar altså dette til snekkarsonen, midt i det som skulle vere ei transportetappe for sjøvante menn.

Mange gongar i livet kan vi verte overraska midt i det vi opplever som transportetappene - i kvardagen saman med barna, på den rutinemessige jobben, alle dagane saman med ektefellen, der det ikkje skjer noko spesielt, i eit kyrkjelydsliv som går rundt heilt på det jamne, og også i vårt eige trusliv. Men alle dei rutinemessige turane "over sjøen" lærer oss noko. Det er der vi kan møte Jesu spørsmål: Kvifor er de så redde?

I parallellteksten hjå Markus spør læresveinane: "Er du likesæl med om vi går under?" (4, 38) Mange gongar i livet kan ein spørje slik: "Bryr ikkje Gud seg om min/vår situasjon? Kvifor gjer han ikkje noko?" Ei oppleving av at Jesus søv, eller at Gud er borte når vi mest hadde trengt han, kan mange fortelje om. Med det Jesus her gjer, forsikrar han læresveinane om at han ikkje har kalla dei med seg for at dei skal gå under

Vi går ikkje ut og inn av livet saman med Jesus. Han har valt oss, og vi har valt han. Då er han i båten når vi blir overraska midt i det daglegdage og etappeprega og treng å "rope på" han. Det kan vere ulukker, sjukdom eller andre dramatiske hendingar som får bølgjene til å verte store og oss til å verte små. Då treng vi Jesu kraft til å komme over til den andre sida. Dette kan også tyde å kome over på den andre sida av døden.

Denne historia syner også at det ikkje kjem an på læresveinane si overtvinging når det gjeld

kva Jesus kan gjere i situasjonen. At dei vender seg til han, er tru nok til å verte redda. Trusgrunnlaget heng på alle måtar hos Frelseren og ikkje hos dei som berre kan sette si lit til han.

Eit spørsmål om kven dette er

Etter at sjøen har lagt seg, kjem det andre spørsmålet. Dei undra seg: Kven er dette egentleg?

Gjennom spørsmålet forstår vi at Jesus er annleis enn andre. Med det jødiske verdsbiletet i bakhovudet ser altså læresveinane at Jesus gjer det som berre Gud tidlegare har kunna gjort. Evangelisten Matteus fortset med å syne ulike sider ved Jesu makt, og peikar med dette mot at vi skal kunne svare det same som Peter i Matt 16, 16: "Du er Messias, den levande Guds son."

I avsnittet før kan vi lese at Jesus krev alt av dei som seier dei vil følge han. Dette avsnittet startar med "...og læresveinane fylgde han." (v 23). Dei har nettopp sett at Jesus har makt over sjukdomar av ulike slag; det som ventar på den andre sida, er at han demonstrer si makt over vonde ånder. Så får dei oppleve at det å følge Jesus ikkje er nokon garanti mot å oppleve dramatik og frykt, til og med frykt for å "gå under". Mange kringom i verda erfarer dette på kroppen; dei vert fengsla, torturerte og nokre til og med drepne, for å ha valt å vere ein etterfølger av Jesus. Nettopp dette leier mange folk til framleis å spørje: Kven er dette som gir folk uthald i trengsler, som gir folk kjærleik til bødlane sine, som gir opp eigne behov for å tene andre? Undringa over kven Jesus er, leier folk til å søke etter svar, når ein ser kva som skjer der Jesus virker.

"Naturen er min katedral; det er der Gud er for meg," seier katedr. Det er rett og godt å glede seg over naturen. Samstundes fortel denne teksten oss at vi har å gjere med ein Gud som er større enn alt det skapte. Og på grunnlag av dette skal vi tilbe han, og ikkje det han har skapt.

Vi kan på ein slik søndag med frimod peike slik Matteus gjer, at ein med undring, også gjennom naturens storverk, kan ta imot tryggleiken og frelsa Messias gir oss. Og at ein gjennom stormar framleis skal kunne få tru at det er nok å vende seg til Jesus med alt vårt og late han på ulikt vis få syne si kraft.

Salmeforslag:

Inngang: nr. 591: "Ånd fra himlen kom med nåde".

Mellom tekstlesingane: nr. 486 "Høgt frå den himmelske klåra".

Før preika: nr. 488 "Ingen er så trygg på ferda".

Etter preika: nr. 862 "Jeg er en seiler på livets hav".

Før nattverden: nr. 534 "En Gud og alles Fader".

Nattverd: nr. 642 "Når vi deler det brød som du oss gir".

Utgang: nr. 300 "No takka alle, Gud".

HILDEGUNN GJESDAL TENNEBØ
misjonskonsulent,
internasjonal avdeling, NORMISJON

5. søndag etter Kristi åpenbaringsdag

6. februar 2011

Sal. 37.1-7

Kol. 3. 12-17

Matt. 13. 24-30

Innledning:

Teksten på 5. søndag etter åpenbaringsdag er tilsynelatende en tøff tekst. Denne siden ved kristen lære er så ikke populær i dagens samfunn, og samtidig er det ikke tvil i Jesu formidling at "ingen kommer til faderen uten ved meg" (Joh 14,6). Dagens tekst understreker et viktig misjonsperspektiv: Hvem sår, og hvem høster?

Det er en del fordommer knyttet til misjon. Dagens flerkulturelle samfunn krever toleranse og respekt for mangfold og forskjellighet. Troen på at ikke alle blir frelst, er vanskelig å godta. Mange kristne i dag tenker at troen er privat. Dette er i bunn og grunn ikke et uttrykk for manglende tro, men et indre ønske om å ta min neste på alvor. Norsk pietisme sammen med en jantelovskultur har gitt nordmenn en grunnleggende aversjon mot fariseersk fordømmelse og moralisme. Dette må vi ta på alvor. Vi kan på den ene side ikke pøse på med de gamle sannheter, og samtidig må vi våge frimodig å formidle Jesus som veien, sannheten og livet (Joh 14,6). Dette er mulig dersom vi arbeider med en større grad av ydmykhet om at vår rolle er å være redskap for Gud (jfr. bønnen til Frans av Assisi).

2010 har vært et viktig år for misjonen. Den verdensvide Kirke har feiret at det er 100 år siden den store misjonskonferansen i Edinburgh i 1910. Misjon (les: internasjonal misjon) er ofte blitt presentert som noe eksotisk. Misjonsberetningene var i sin tid en spennende og viktig smakebit fra en annerledes verden. Men i dag kan nordmenn reise selv. For å skape engasjement hos kristne i dag, må vi derfor klare å formidle sammenheng mellom våre egne liv og misjon i verden. Denne teksten gir mulighet til å gjøre nettopp dette.

Til teksten:

Lignelsen Jesus forteller, har følgende hovedaktører: jordeieren, fienden, det gode kornet og ugresset. Det ultimate spørsmål er hvem disse

representerer. Vi forstår at jordeieren er Gud, fienden er de onde makter i verden, ugresset de som ikke er en del av Guds rike og det gode kornet er *de* (eller *vi*?) som vil møte Jesus igjen i himmelen.

Her ligger kjernen: Hvem er vi i denne lignelsen, og hvem er min nabo? Hvordan skiller vi det gode kornet fra ugresset?

Bildene med ugresset og hveten, som Jesus bruker i lignelsen, var mer selvforklarende for tilhørerne på Jesu tid enn for i hvert fall urbane nordmenn. Alle visste at det ikke var mulig å skille ugresset fra den grønne hveten ved spiring og vekst. Men når innhøstingen skulle skje, ville differensieringen være mulig.

Ut av lignelsen kan vi trekke Guds uendelige kjærlighet til oss. Jordeieren tør ikke la tjenerne luke før ved innhøsting. Han vil verne om og sikre hvert aks med god hvete. Videre sier lignelsen noe om hvor vesentlig det er for oss mennesker å ikke dømme. Det er rett og slett aldri mulig for oss å se forskjell på ugress og god hvete. Dette skal skje ved innhøsting, og vi er da selv en del av vekstene. Men så understreker lignelsen også at en innhøsting skal skje - da vil det altså være mulig å se forskjell. Vi forstår hvem fienden er - "men me lige det ikkje" som en gruppe Rogalendinger konkluderte med i forhold til en annen tekst i Bibelen. I vår del av verden, og til og med innad i vår kirke, forholder vi oss lite til åndsmakter - verken de onde eller de gode (les: Den hellige Ånd). Vi har det materielt så godt at vi verken er redd for eller trenger å søke støtte hos noe særlig utover oss selv.

Ser vi evangelieteksten i sammenheng med tilleggstekstene i Salmene og Kolosserne, oppfordres vi også til å bruke mindre tid på å identifisere ugresset - og heller stille krav til det gode kornet. Det er dette som er utfordringen vi alle må ta til oss. Det vi tror er godt korn, kan også vise seg å være ugress.

Til prekenen:

Jeg var en gang i en gudstjeneste der historien om fariseeren og tolleren var prekanteksten (Luk 18). Da presten var ferdig med å lese teksten, og alle skulle sette seg ned, stilte han det retoriske spørsmål om noen nå hadde identifisert seg som fariseer. Ingen hadde selvfølgelig det, men tvert i mot foraktet ham - og

hadde dermed gått rett i "fella". Dagens tekst har samme mulighet til å vekke forsamlingen.

Denne lignelsen og åpenbaringstiden generelt er en fin mulighet å vise menigheten sammenheng mellom eget liv, menighetens liv og misjon i verden. Misjon handler om å så, om vitnesbyrd i ord, handling og nærvær - og overlate til Gud å foreta innhøstingen.

Basert på dette har jeg følgende forslag til hovedpunkter for en preken:

1. Misjon i eget liv - om å formidle det jeg tror på gjennom ord, handling og nærvær

Menigheten bør utfordres til å så - til å formidle egen tro i sine hverdager. For mange er toleransen blitt til utydelighet, slik at egen tro er blir mer og mer privat. Det bør understrekes at trosformidling i både global og lokal misjon skjer på flere måter; *ord* er kun én metode (preken, trosopplæring og samtale). For tro kan også formidles gjennom *handling* (diakoni, ungdomsarbeid, hjelpe en nabo og diakonalt bistandsarbeid), og sågar bare gjennom *nærvær*. Her har vi fått utdelt forskjellige nådegaver. Dette er de samme mekanismene som gjelder for oss i Norge, som for misjonærer og samarbeidspartnere i Tibet eller Etiopia. Men vi trenger alle å utfordres på å være *tydelige* på at det som motiverer oss, er nåden vi får i Jesus Kristus.

2. Om Gud som innhøstingens Herre

Vi vet at innhøsting vil skje. Vi vet ikke hvordan det vil skje, men vi skal få lov til å ha forventninger til det som kommer, som i Eivind Skeies "Visst skal våren komme". Men dagens tekst sier klart at intet menneske kan si noe om hvem som er et godt korn, og hvem som er ugress. Vår historie viser også i praksis at Gud bruker absolutt alle - selv kriminelle og forfølgere, som for eksempel Paulus, Skrefsrud (Santalmisjonen/Normisjon), Nicky Cruz etc. Dette understreker hvor vesentlig det er å kjempe mot å avskrive hverandre etter raske tolkninger.

I et misjonsperspektiv sier teksten noe om hvor farlig det er når vi forsøker å telle antall omvendte, slik enkelte kristne kulturer gjør. Det kan støte folk bort som er på vei til tro. Ikke sjelden forteller kristne om den lange prosessen frem mot tro - gjerne flere år. De be-

skriver at de vet tidspunktet for omvendelsen, men forteller det ikke offentlig før lenge etterpå. Er du for eksempel en tibetaner fra en tibetansk-buddistisk familie, vil familien være redd for at åndsmaktene vil hevne seg. Da er det klart at en tibetaner som finner troen på Jesus, må få tid til å vokse inn i et nytt liv. Problemet for oss mennesker er at disse prosessene ikke synes på utsiden. Derfor må vi balansere vår formidling - i kjærlighet. Vår oppgave er igjen bare å være redskap (jfr. Frans av Assisis bønn).

At det er en fiende i dette bildet, må vi nok ta mer innover oss. Hvem er han? Som leder av en liten misjonsorganisasjon i Asia, personlig godt plantet i Den norske Kirke, spøker jeg med å si at jeg er blitt pinsevenn i løpet av det siste året. I Tibet og Nepal forholder befolkningen seg aktivt til åndsvesener. Bønn og Den hellige Ånds virke blir plutselig helt naturlige motpoler til dette uforklarlige andre. Hvor finner vi fienden hos oss i Norge?

Salmeforslag:

Åpning: NoS 97 - Jesus från Nasaret

Høymesse: S97 110 - Hører du den hemmelige sangen

Før prekenen: S97 109 - Der det nye livet lever
Etter prekenen: NoS 312 - Lær meg å kjenne dine veie

Avslutning: S 97 - För at du inte

Til gudstjenesten:

I forkant av gudstjenesten vil jeg oppfordre til at man ser på menighetens misjonsavtale og vurderer hvordan denne avtalen og dermed misjonsengasjementet på en enkel måte kan leve som en naturlig del i gudstjenesten. For eksempel inkluderer den nye gudstjenestereformen misjon spesielt i forbønnshandlingen. Dåpsbefalingen og misjonsbefalingen er samme sak. Det kan gjøres tydelig dersom det er dåp. Å få en representant på besøk fra organisasjonen dere har misjonsavtale med, er også fint. Det vesentlige er ikke å gi misjon en overdrevet stor plass, men at den får leve som en naturlig del av menighetens generelle liv.

HEIDI WESTBORG STEEL
Generalsekretær,
HimalPartner (tidl. Tibetmisjonen)

Kirkelig Fornyelse

inviterer til kirkedager på Gran

7.-9. januar 2011

Tema: **Apokalypse nå?!**

Et kristent perspektiv på endetiden

Messer, tidebønner, og foredrag ved bl.a. Eskil Skjeldal, Bjørn Sortland og Torstein Tollefsen!

Program og påmelding:

www.kirkeligfornyelse.org eller

magnemo29@gmail.com / tlf. 95 74 38 91.

FRA BISPEDØMMERÅDENE OG KIRKEDEPARTEMENTET

TILSETTINGER

Borg bispedømme

Borg bispedømmeråd har foretatt følgende tilsetninger:

Sverre Tofte som sokneprest i Østre Romerike prosti med tjenestested Dalen sokn

Onesimus Jalata-Nagari som kapellan i Nedre Romerike prosti med tjenestested Skårer sokn

Eldrid Eide Røyneberg som vikar for prosti-prest i Follo prosti

Vi har mottatt bekreftelse på at de tar imot stillingen.

Tunsberg bispedømme

Tunsberg bispedømmeråd har i sitt møte 5. nov. 2010 tilsatt:

Runar Foss Sjøstad som kapellan i Nord-Jarlsberg prosti med Sande sokn som tjenestested.

Kjell Gundersen som sokneprest i Kongsberg prosti med tjenestested Efteløt, Komnes og Tuft sokn.

Kjell Ivar Berger som sokneprest i Eiker prosti med tjenestested Mjøndalen sokn.

Vi har mottatt bekreftelse på at alle tre tar imot stillingene.

SØKERE

Oslo bispedømme

Følgende har søkt embetet som døveprost i Oslo bispedømme. Det er 2 søkere til embetet.

Bredvei, Roar, fungerende døveprost, Oslo, f. 1961

KVINNE, f. 1974

Bjørgvin bispedømme

Følgjande har søkt embetet som prost i Arna og Åsane prosti i Bjørgvin bispedømme. Det er 8 søkjarar til embetet.

Eggestøl, Jan Helge Gram, sokneprest i Ytre Stavanger prosti (Hinna, Stavanger, f. 1962

Fylling, Harald Pedersen, kyrkjelydsprest i Fjell sokn, Kolltveit, f. 1954

MANN, f. 1962

Moe, Trond Egill, kapellan/res.kap./kallskap. i Fyllingsdalen sokn, Bergen, f. 1956

Morvik, Hans Jørgen, sokneprest i Søreide sokn, Morvik, f. 1956

Skauge, Øystein Vemund, sokneprest i Strusshamn sokn, Strusshamn, f. 1953

Øy, Geir, sokneprest i Søre Ryfylke prosti (Jørpeland), Jørpeland, f. 1966

Aagaard, Bjarne, leiande sokneprest i Bergen domkirke sokn, Bergen, f. 1966

LEDIGE STILLINGER

Stavanger bispedømme

Embetet som domprost i Stavanger er ledig fra 1. juni 2011.

Domprosten leder prestetjenesten i prostiet, bistår biskopen i dennes embetsutøvelse, er biskopens stedfortreder og gjør tjeneste som menighetsprest slik biskopen fastsetter. Domprosten utfører for øvrig de gjøremål som ligger til prosteembetet. Menighetsprestetjenesten er ca. 50 % av stillingen og er i hovedsak knyttet til Domkirken menighet. Den som tilsettes, inviteres til å være med å styrke et mangfoldig gudstjenesteliv i Domkirken og utvikle katedralens plass i Stavanger by. Til embetet stilles krav om høy faglig kompetanse, gode lederegenskaper og evne til samarbeid. Domprosten skal motivere medarbeidere og menigheter til å arbeide i samsvar med kirkens målsettinger. Prostene i Stavanger møter til faste prostemøter hos biskopen.

Prostiet består av deler av Stavanger by med til sammen ca. 60.800 innbyggere, og der er 9 soknekirker. Stavanger domkirke er en praktfull langskipskirke fra 1125, som har vært i kontinuerlig bruk siden starten. Prostiet har hatt en betydelig befolkningsvekst de siste årene. I deler av prostiet er det en voksende multietnisk befolkning. Det er 9 sokn (medlemmer i Den norske kirke), Domkirken (5.215), St. Petri (3.622), Hundvåg (10.756), St. Johannes (4.060), Varden (3.264), Bekkefaret (4.739), Tjensvoll (4.318), Kampen (3.790) og Stokka (3.965). I Domprostiet er det f.t. 12,15 prester som lønnes av Stavanger bispedømmeråd og 3,75 barne- og ungdomsprester lønnet av menighetene. For øvrig er det 1 kateket, 3 diakoner, 10 kantorer/organister og 2 trosopplæringsmedarbeidere. Stavanger kirkelige felleråd har 44 årsverk i prostiet.

Domprostens kontor ligger sentralt i byen og er samlokalisert med menighetsstaben i Domkirken sokn i Betel, Løkkeveien, Stavanger. Det er prostesekretær i 20 % stilling. Presteskapet møtes jevnlig.

Den som blir utnevnt, må rette seg etter tjenesteordning for proster. Vedkommende må finne seg i endringer av gjøremål og embetsdistriktets utstrekning, samt endringer i regler for pensjons- og aldersgrense.

Til embetet hører nyere funksisbolig (2003) med boplikt i Oddmund Viks vei 8, sentralt i Stavanger by. Boligen har boareal 240 m² og tomten er på 423 m². Det er stor dobbel garasje med egen inngang i underetasjen. Den som blir utnevnt, må finne seg i de bestemmelser som måtte bli truffet om boligen, herunder leie, bruk og eventuell flytting av bosted.

Søkere må opplyse om de behersker begge de offisielle målformene. I prostiet har alle de 9 soknene bokmål som målform.

Lønnstrinn 71 - 87. Innskudd i Statens pensjonskasse.

Kvinner oppfordres til å søke.

Det vil bli utarbeidet offentlig søkerliste. Søkere gjøres oppmerksomme på at opplysninger om dem kan bli offentliggjort selv om søkerne ber om ikke å bli ført opp på offentlig søkerliste, jfr. offentleglova § 25, annet ledd.

Søknad sendes tjenestevei med CV, vitnemål, attester og opplysninger om referanser til Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Postboks 8004 Dep, 0030 OSLO.

Søknadsfrist er 14. januar 2010.

Nærmere opplysninger kan fås ved henvendelse til stiftsdirektør Åge Bognø, Stavanger bispedømmekontor tlf. 51 84 62 70 og på bispedømmets hjemmesider www.kirken.no/stavanger

Nord-Hålogaland bispedømme

Embetet som prost i Alta prosti er ledig fra mars 2011.

Prosten leder prestetjenesten i prostiet, bistår biskopen i dennes embetsutøvelse, gjør selv tjeneste som menighetsprest slik biskopen fastsetter, og utfører for øvrig de gjøremål som ligger til prosteembetet. Prosten i Alta gjør tjeneste som prost i 40 % av stillingen og som menighetsprest i 60 % med hovedvekt på tjenesten som menighetsprest i Alta og Talvik sokn. Til embetet søkes en samarbeidsvillig og endringsorientert prost med dokumentert lederkompetanse og ledererfaring. I tillegg til teologiske fagkunnskaper og presteerfaring kreves det kunnskap om Den norske kirkes organisering. Kjennskap til landsdelen er en fordel. Det vil bli lagt vekt på flerkulturell kompetanse, tillitskapende evner, tydelighet og sans for humor.

Den nye prosten i Alta prosti skal:

- inspirere og motivere alle medarbeidere
- koordinere, lede og videreutvikle prestetjenesten
- iverksette endringsprosesser
- være kirkenes ansikt utad i Alta prosti
- motivere til samvirke med fellestråd, menighetsråd og frivillige
- kommunisere godt overfor et mangfoldig kirkelig og kulturelt miljø
- være en kirkelig tradisjonsbærer og tradisjonsfornyer

Alta prosti består av soknene Alta, Talvik, Loppa og Hasvik. Det er 10 kirkehus, 6 andre prekensteder og 8 kirkegårder i prostiet. Prostiet har i dag sju faste prestestillinger inkl. prostiprest og prost. 5 av disse er lokalisert i kontorfellesskap på kirkekontoret for Alta og Talvik sokn. Sekretæren ved menighetskontoret er administrativ hjelper for prosten i en 20 % stilling. Alta og Talvik sokn har også diakon, kateket og trosopplæringsmedarbeidere. Prosten deltar i arbeidsveiledning sammen med øvrige proster i Finnmark. Proste-kontoret er lokalisert i Alta sammen med menighetskontoret for Alta og Talvik sokn.

Alta prosti omfatter kommunene Alta, Hasvik og Loppa med til sammen ca 18.680 innbyggere, og ca. 16.237 er medlemmer i Den norske kirke. Alta er sentrum, geografisk og kommunikasjonsmessig, i prostiet. Naturen

innbyr til variert friluftsliv både sommer og vinter. Les mer om kommunen på www.alta.kommune.no

Den som blir utnevnt, må rette seg etter tjenesteordning for proster. Vedkommende må finne seg i endringer i gjøremål og embetsdistriktets utstrekning, samt endringer i regler for pensjon og aldersgrense.

Det er tillagt tjenestebolig til stillingen, og det er boplikt. Opplysningsvesenets fond vil anskaffe hensiktsmessig bolig til prosten. Den som blir utnevnt, må finne seg i bestemmelser som måtte bli truffet om boligen, herunder leie, bruk og eventuell flytting av bosted.

Søkere må opplyse om de behersker begge de offisielle målformer. Målformen i prostiet er bokmål.

Samlivsform kan bli etterspurt og vektlagt. Kvinner oppfordres til å søke.

Det vil bli utarbeidet offentlig søkerliste. Søkere gjøres oppmerksomme på at opplysninger om dem kan bli offentliggjort, selv om søkerne ber om ikke å bli ført opp på offentlig søkerliste, jfr. offentleglova § 25 annet ledd.

Stillingen lønnes i ltr. 68-79. Herfra går vanlig pensjonsinnskudd.

Virkemiddelordningen for Nord-Troms og Finnmark gjelder, med avskrivning av studielån, skattefordeler, økt barnetrygd og mulighet til tre måneders studiepermisjon hvert tredje år. I tillegg kommer en ekstra permisjonsuke ("ferieuke") som gis til alle menighetsprester i tjeneste i Nord-Norge.

Nærmere opplysninger om stillingen fås hos biskop Per Oskar Kjølås eller stiftsdirektør Oddgeir Stenersen, tlf. 77 60 39 60 og på bispedømmets hjemmeside <http://www.kirken.no/nord-haalogaland/>

Søknaden sendes tjenestevei med CV, vitnemål, attester og opplysninger om referanser til Fornynings-, administrasjons- og kirkedepartementet, Postboks 8004 Dep, 0030 OSLO.

Søknadsfristen er 14. januar 2011.

Eugene H. Peterson

LANG LYDIGHET

Disippelliv i en øyeblikksskultur

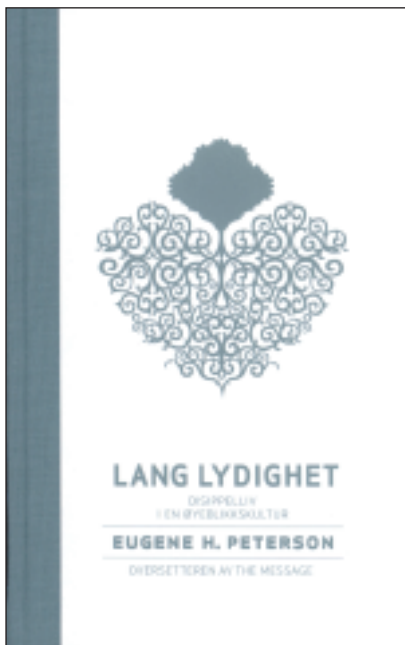
Luther

Lang lydighet har blitt en klassiker etter 30 år i salg. Dette er en solid og velreflektert bok om det kristne livet som har funnet mange lesere siden den først kom ut i 1980.

Lang lydighet er en vis, vakker og tankevekkende bok om hva det vil si å leve som kristen i et samfunn med en stadig stigende puls. Det er en bok for både hodet og hjertet.

«Eugene H. Peterson formidler en kristen spiritualitet som er i nær kontakt med vår samtid og samtidig forankret i den kristne tradisjons kilder. Det er en gave til oss at en av hans bøker nå blir utgitt på norsk, til glede for mange lesere i vårt land.»

Ole Christian Kvarme, biskop i Oslo

Kr 299,-

NY C.S.LEWIS KLASSIKERSERIE!

Se det i øynene

Med forord av Olav Egil Aune

Se det i øynene er en av C. S. Lewis best kjente og mest leste bøker. Boken ble først formidlet som radiotaler i BBC under Den andre verdenskrig. Serien ble senere samlet og utgitt i fire små bøker som ble meget populære. Tre av dem er samlet i denne utgaven. I *Se det i øynene* svarer litteraturprofessoren Lewis på spørsmålet *Hva er kristen tro?*

Kr 249,-

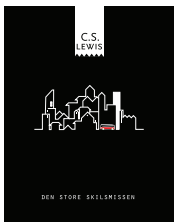

Djevelen dypper pennen

Med forord av Morten Holmqvist

En rekke brev er funnet, ført i pennen av den lille djevelen Tommeskrue. Han skriver til sin nevø, Malurt, om kampen mot Gud og mot det gode. En åndelig virkelighet trer fram i disse brevene - en virkelighet påvirker de mest trivielle og dagligdagse valg og hendelser i et menneskes liv.

Kr 249,-

Den store skilsmissen

Med forord av Trond Berg Eriksen

En gruppe mennesker står i busskø. Bussen tar dem til et mørkt, underlig og ensomt sted. Hvor har de kommet hen? Er dette helvete?

Kr 249,-

En sorg som min

Med forord av Nils-Øivind Haagenzen

En sorg som min ble skrevet i 1965 straks etter Lewis sin kone, Joy, døde. Lewis skriver om sin sorg - og i sorg - og hva det betyr å miste den umistelige. Den regnes som en av hans sterkeste tekster.

Kr 198,-

Returadresse:
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad, kapellan Sunniva Gylver, universitetslektor Sjur Isaksen og domprost Jan Otto Myrseth.

REDAKSJON

Luthersk Kirketidende, v/Eyolf Berg,
Luther Forlag, Grensen 3, 0159 OSLO.
Red. sekr.: Eyolf Berg.
Tlf. 91 17 65 37.
e-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende mottas med takk og kan sendes til ovenstående e-postadresse.

ABONNEMENT, ADRESSEENDRING O.L.:

Luthersk Kirketidende v/Eyolf Berg,
Luther Forlag, Grensen 3, 0159 OSLO.
Tlf. 91 17 65 37.
e-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

Pris kr. 550,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 750,- pr. år.
Abonnementet inkluderer Halvårsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år).
Kontonummer: 3000.14.73669

ANNONSEPRISER

Det er muligheter for følgende 7 annonsemøduler i LK:

1. *1/2 kvartside* (Høyde 42 mm, bredde 61 mm) kr 750,- +mva
  2. *Kvartside* (Høyde 42 mm, bredde 127 mm) kr. 1000,- +mva
  3. *Halvside* (Høyde 177 mm, bredde 61 mm) kr. 2000,- +mva
  4. *Halvside* (Høyde 85 mm, bredde 127 mm) kr. 2000,- +mva
  5. *3/4 side* (Høyde 130 mm, bredde 127 mm) kr 2500,- +mva
  6. *Helside* (Høyde 177 mm, bredde 127 mm) kr. 3000,- +mva
  7. *Dobbelside* (Høyde 177 mm, bredde 2x127 mm) kr. 5000,- +mva
- Overstående priser gjelder s/hv-annonser. Tillegg for farger: kr. 1500,- +mva

ISSN 0332-5431

